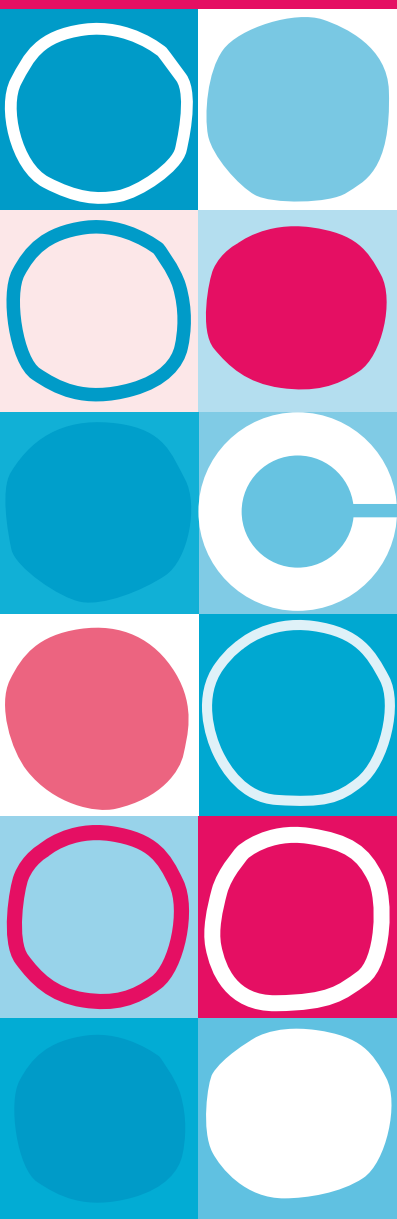

Učni načrt

GIMNAZIJA

PSIHOLOGIJA

Učni načrt

GIMNAZIJA

PSIHOLOGIJA

Splošna, klasična in strokovna gimnazija

OBVEZNI PREDMET (70 UR)

Učni načrt

PSIHOLOGIJA

Gimnazija; Splošna, klasična in strokovna gimnazija
Obvezni predmet (70 ur)

Predmetna komisija:

mag. **Tanja Rupnik Vec**, Zavod RS za šolstvo, predsednica
dr. **Cirila Peklaj**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, članica
mag. **Alenka Kompare**, Srednja šola Srečka Kosovela Sežana, članica
mag. **Jasna Vuradin Popovič**, Gimnazija Murska Sobota, članica

Pri posodabljanju učnega načrta je Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za psihologijo izhajala iz učnega načrta za psihologijo iz leta 1998, upoštevala je mnenja in nasvete učiteljev, svetovalcev in drugih strokovnjakov ter doslej objavljena dela slovenskih in tujih avtorjev v zvezi s poučevanjem psihologije.

Recenzenta:

dr. **Drago Žagar**
mag. **Barbara Debeljak**

Izdala: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo
Za ministrstvo: dr. **Milan Zver**
Za zavod: mag. **Gregor Mohorčič**

Uredili: **Katja Križnik** in **Nataša Purkat**
Jezikovni pregled: **Samia Žunič**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.214.1:159.9

UČNI načrt. Psihologija [Elektronski vir] : gimnazija : splošna, klasična in strokovna gimnazija : obvezni predmet (70 ur) / predmetna komisija Tanja Rupnik Vec ... [et al.]. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2008

Način dostopa (URL): http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_PSIHOLOGIJA_gimn_70_ur.pdf

ISBN 978-961-234-707-9 (Zavod RS za šolstvo)
1. Rupnik Vec, Tanja

239265792

Kazalo

1 OPREDELITEV PREDMETA	5
2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE	6
3 CILJI IN VSEBINE	7
3.1 Psihologija kot znanost	7
3.1.1 Predmet in metode psihologije	7
3.2 Čustva in motivacija	8
3.2.1 Čustva	8
3.2.2 Motivacija	9
IZBIRNO:	
3.3 Spoznavanje	10
3.3.1 Občutenje in zaznavanje	10
3.3.2 Učenje in pomnjenje	10
3.3.3 Mišljenje	11
3.4 Osebnost	12
3.4.1 Osebnost in razvoj osebnosti	12
3.4.2 Sposobnosti	13
3.5 Medosebni odnosi	13
3.5.1 Socializacija in skupine	13
3.5.2 Medosebni odnosi in komunikacija	14
3.5.3 Stališča, predsodki in moralni razvoj	14
4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI/REZULTATI	16
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE	17
6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	18
6.1 Vrstni red obravnave učnih vsebin	18
6.2 Doseganje ciljev in različnih ravni znanja pri pouku	18
6.3 Spodbujanje in razvoj kompetenc	20
6.3.1 Učenje učenja	20
6.3.2 Socialne in državljanske kompetence	20
6.3.3 Sporazumevanje v maternem jeziku	20
6.3.4 Samoiniciativnost in podjetnost	21
6.3.5 Matematične kompetence in temeljne kompetence v znanosti in tehnologiji	21
6.3.6 Kulturna zavest in izražanje	21
6.3.7 Digitalna in informacijsko-komunikacijska pismenost	22
6.4 Metode poučevanja in učenja	22
7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV	23

1 OPREDELITEV PREDMETA

Psihologija je splošnoizobraževalni predmet, ki zajema temeljna znanstvena spoznanja o človekovi duševnosti, osebnosti, vedenju in življenju v družbi. Pri predmetu se dijakinje in dijaki seznanijo s temeljnimi metodami psihološkega proučevanja ter povezujejo in primerjajo psihološka spoznanja z ustreznimi spoznanji na drugih znanstvenih področjih.

Glavni namen predmeta je posredovanje celostnega psihološkega pogleda na človeka in na njegovo življenje v družbi kot sestavino splošne izobrazbe posameznika v sodobnem svetu. Psihologija tudi omogoča in spodbuja uporabo psiholoških spoznanj v življenju posameznika in njegovih odnosih z drugimi.

2 SPLOŠNI CILJI/ KOMPETENCE

Pri učenju psihologije bodo dijaki/dijakinje:

- spoznavali temeljne pojme in zakonitosti v psihologiji,
- povezovali teoretična psihološka spoznanja z vsakodnevnimi izkušnjami in situacijami,
- razvijali sposobnost kritične presoje rezultatov znanstvenega raziskovanja in sposobnost njihovega povezovanja z drugimi psihološkimi spoznanji,
- razvijali zmožnost samorefleksije ter spreminjanja samega sebe in svojega ravnanja,
- razvijali strategije vseživljenjskega učenja,
- razvijali spretnosti v medosebnih odnosih, se učili učinkovitega sporazumevanja, sodelovanja ter kakovostnih in odgovornih odnosov,
- razvijali zavest o različnih načinih ohranjanja psihičnega blagostanja posameznika in se jih učili uporabljati.

3 CILJI IN VSEBINE

Učni načrt navaja delitev znanj na splošna in posebna. Splošna znanja so opredeljena kot znanja, potrebna za splošno izobrazbo, in so namenjena vsem dijakom/dijakinjam, zato jih mora učitelj/učiteljica obvezno obravnavati. Posebna znanja opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj/učiteljica obravnava glede na zmožnosti in interese dijakov. Posebna znanja so pri vsakem poglavju zapisana v sklopu ciljev oziroma vsebin, označenih s pojmom »izbirno«.

3.1 Psihologija kot znanost

3.1.1 Predmet in metode psihologije

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- opredelijo psihologijo in jo razmejijo od drugih znanosti ter razlikujejo poklic psihologa od drugih sorodnih poklicev,
- opišejo znanstveno metodo, razlikujejo med znanstvenim in neznanstvenim spoznavanjem in ju ponazorijo s primeri,
- razumejo pomen psihologije za posameznika in družbo ter zmorejo kritično presojeti možnost zlorabe psiholoških spoznanj.

Izbirno:

- razumejo cilje psihologije in razlikujejo glavne psihološke panoge,
- razumejo in razlikujejo eksperimentalne in opisne ali neeksperimentalne metode,
- poznajo različne raziskovalne tehnike,
- razlikujejo in kritično vrednotijo različne psihološke smeri,
- poznajo razvoj psihologije v Sloveniji.

VSEBINE

- opredelitev psihologije: duševni procesi, osebnost, vedenje,
- znanstvena metoda, znanstveno in neznanstveno spoznavanje,
- opazovanje (ekstraspekcija in introspekcija).

Izbirno:

- cilji psihologije, panoge psihologije (teoretične in praktične),
- eksperimentalne in opisne ali neeksperimentalne metode,
- raziskovalne tehnike: intervju, vprašalnik, ocenjevalne lestvice, psihološki test,
- psihoanaliza, vedenjska smer, humanistična smer, kognitivna smer.

3.2 Čustva in motivacija

3.2.1 Čustva

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- opredeljujejo pojem čustva ter opisujejo in s primeri ponazarjajo značilnosti čustev,
- razvrščajo čustva po različnih merilih, jih opisujejo in ponazarjajo s primeri (temeljna in kompleksna čustva, afekti in razpoloženja),
- poznajo nebesedno izražanje posameznih čustev in ta znanja uporabljajo pri sporazumevanju,
- analizirajo in interpretirajo čustvovanje v konkretnih življenjskih situacijah,
- razumejo čustveno zrelost ter se učijo ozaveščati in razumevati lastna čustva, razvijajo zmožnost uravnavanja čustev, občutljivost in empatijo za druge ljudi.

Izbirno:

- presojujejo pomen čustev v različnih življenjskih situacijah,
- razumejo povezanost čustvovanja z drugimi duševnimi procesi in vedenjem,
- razumejo biološko podlago čustvovanja,
- poznajo tehnike sproščanja, jih kritično vrednotijo in uporabljajo,
- poglobljajo razumevanje nekaterih čustev in razvijajo sposobnost njihovega uravnavanja: ljubezen, zaljubljenost, jeza, ljubosumje, žalost itd.,
- razumejo motnje, povezane s čustvovanjem.

VSEBINE

- pojem čustva, sestavni elementi čustva,
- značilnosti čustev: veselja, jeze, strahu, ljubezni, žalosti,
- temeljna in kompleksna čustva, afekti in razpoloženja,
- nebesedno izražanje čustev (način govorjenja, govorica telesa),
- čustvena zrelost: ustreznost čustev, uravnavanje čustev, raznolikost čustev.

Izbirno:

- vloga čustev,
- fiziološko vzbujenje, možganska aktivnost, poligraf,
- tehnike sproščanja (avtogeni trening, joga, meditacija itd.),
- ljubezen in zaljubljenost, ljubosumje itd.,
- razpoloženske motnje, anksiozne motnje.

3.2.2 Motivacija

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- razumejo motivacijski proces ter analizirajo in interpretirajo ravnanje posameznika z vidika njegove motivacije,
- ozaveščajo lastno motivacijo in razvijajo strategije samomotiviranja za različne dejavnosti ter razumejo povezanost med motivacijo in uspešnostjo na različnih življenjskih področjih,
- razlikujejo frustracijo, konflikt in stres ter analizirajo njihov nastanek in posledice,
- razumejo različne dejavnike, ki vplivajo na načine spoprijemanja z obremenitvami,
- analizirajo čustvovanje, razmišljanje in ravnanje v konkretnih obremenjujočih situacijah in presojaajo njihovo konstruktivnost ter razvijajo bolj učinkovite načine spoprijemanja z obremenitvami.

Izbirno:

- razumejo vplive zavestne in nezavedne motivacije na človekovo delovanje,
- razlikujejo različne obrambne mehanizme in jih prepoznajajo v ravnanju ljudi,
- razumejo različne načine zadovoljevanja potreb in jih ponazorijo s primeri,
- razumejo različne teorije motivacije, jih medsebojno primerjajo, kritično vrednotijo in uporabljajo pri interpretaciji motivacije posameznika v vsakodnevnih življenjskih situacijah.

VSEBINE

- motivacijski proces (potrebe, motivacijska dejavnost, cilji, vrednote),
- notranja in zunanja motivacija,
- hierarhija motivov po Maslowu,
- frustracija, vrste konfliktov, stres – potek in posledice stresa,
- dejavniki spoprijemanja z obremenitvami (osebnostna čvrstost itd.), načini spoprijemanja: konstruktivno in nekonstruktivno.

Izbirno:

- zavestna in nezavedna motivacija,
- obrambni mehanizmi (na primer potlačitev, projekcija, racionalizacija, kompenzacija),
- načini zadovoljevanja potreb: homeostatično in progresivno,
- teorije motivacije (psihodinamične, humanistične teorije itd.).

3.3 Spoznavanje

3.3.1 Občutenje in zaznavanje

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- razumejo proces občutenja in zaznavanja ter presojujejo pomen zaznavanja za človeka,
- pojasnjujejo in s primeri ponazarjajo načela zaznavne organizacije,
- spoznavajo zmotne zaznave in razumejo njihov nastanek.

Izbirno:

- opredeljujejo pozornost, na primerih razlagajo in presojujejo pomen notranjih in zunanjih dejavnikov pozornosti, uporabljajo ta znanja pri analizi in presoji življenjskih situacij, na primer oglaševanja,
- analizirajo in presojujejo vpliv različnih dejavnikov na zaznavanje,
- razumejo biološko podlago procesov občutenja in zaznavanja.

VSEBINE

- občutenje, zaznavanje, elementi zaznavnega procesa (dražljaj, čutilo, čutnice, zaznavna središča v možganih),
- zaznavna organizacija, načela zaznavne organizacije,
- zmotne zaznave: iluzije in halucinacije.

Izbirno:

- pozornost, notranji in zunanji dejavniki pozornosti,
- psihološki dejavniki zaznavanja (motivacija, čustva, znanje in izkušnje),
- struktura čutnih organov, različne čutnice, primarna in sekundarna središča v možganih.

3.3.2 Učenje in pomnjenje

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- razumejo proces učenja in pomnjenja ter pojasnjujejo njun pomen v življenju,
- pojasnijo, razlikujejo in s primeri ponazorijo različne oblike učenja ter presojujejo učinkovitost posamezne oblike,
- pojasnjujejo in s primeri ponazarjajo količinske in kakovostne (vsebinske) spremembe pri zapomnitvi gradiva,
- razlagajo in ocenjujejo pomen sposobnosti, motivacije, čustev in učnih stilov za učenje,
- poznajo in uporabljajo različne strategije za izboljšanje zapomnitve ter uspešnejše učenje,
- uporabljajo pridobljeno znanje o dejavnikih in strategijah učenja za uravnavanje lastnega procesa učenja: prepoznavajo lastne strategije učenja, ugotavljajo njihove prednosti in pomanjkljivosti ter načrtujejo izboljšave.

Izbirno:

- pojasnjujejo pomnjenje in priklic informacij s tristopenjskim modelom spomina,
- razumejo pojem kompetenca in presojo pomen različnih kompetenc v različnih življenjskih situacijah,
- poglobljajo poznavanje raznovrstnih strategij učenja in samoregulacije, jih uporabljajo, sistematično spremljajo in vrednotijo njihovo učinkovitost.

VSEBINE

- pojmi učenje, pomnjenje,
- oblike učenja: klasično pogojevanje, instrumentalno pogojevanje, modelno učenje, besedno učenje,
- količinske in kakovostne spremembe v zapomnitvi,
- strategije učenja (na primer ponavljanje, elaboracija, organizacija, načrtovanje, spremljanje, vrednotenje in uravnavanje),
- učni stil (na primer vidni, slušni, kinestetični).

Izbirno:

- tristopenjski model spomina (trenutni spomin, kratkotrajni spomin, dolgotrajni spomin),
- kompetence (medosebne, učenje učenja itd.),
- strategije učenja in samoregulacije.

3.3.3 Mišljenje

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- opredeljujejo pojem mišljenje, razlikujejo različne vrste mišljenja in presojo njihov pomen v šolskih situacijah ter vsakdanjem življenju,
- opredeljujejo in s primeri ponazarjajo ustvarjalnost ter pojasnjujejo in vrednotijo dejavnike ustvarjalnosti.

Izbirno:

- pojasnjujejo faze ustvarjalnega procesa in uporabljajo različne tehnike za spodbujanje ustvarjalnega mišljenja pri svojem delu,
- razumejo različne strategije reševanja miselnih problemov, jih uporabljajo in ob tem razvijajo kritično mišljenje,
- razumejo stopnje razvoja mišljenja po Piagetu,
- razvijajo zmožnost argumentiranja: analizirajo in presojo kakovost lastnih in tujih argumentov, izgrajujejo lastne argumente.

VSEBINE

- pojem mišljenje, vrste mišljenja: divergentno in konvergentno, realistično in domišljjsko, konkretno in abstraktno,
- ustvarjalnost in dejavniki ustvarjalnosti: divergentno mišljenje, znanje, avtonomnost, notranja motivacija, izkušnje, radovednost, osebne lastnosti itd.

Izbirno:

- faze ustvarjalnega procesa, tehnike ustvarjalnosti (na primer možganska nevihta, PMI),
- strategije reševanja miselnih problemov, zaprti in odprti problemi,
- stopnje razvoja mišljenja po Piagetu, proces miselne adaptacije,
- argument, vrste razlogov, s katerimi podpiramo trditve (posamični primeri, konkretne izkušnje, znanstvena spoznanja itd.), zmote v argumentaciji.

3.4 Osebnost

3.4.1 Osebnost in razvoj osebnosti

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- razumejo pojma osebnost in osebnostna lastnost ter opišejo področja samopodobe, presoja pomen realne samopodobe za človeka,
- razumejo pomen vplivov dednosti in vplivov okolja pri razvoju osebnosti in njihovo medsebojno povezanost,
- poznajo razvojne značilnosti v različnih obdobjih življenja in jih znajo povezati s svojim življenjem,
- razumejo, da posameznikov psihični razvoj traja vse življenje.

Izbirno:

- razumejo in vrednotijo temeljne značilnosti različnih teorij osebnosti,
- razumejo možnosti samouravnavanja lastnega življenja (načrtovanje, odločanje) in jih uporabljajo pri ohranjanju psihičnega blagostanja,
- razumejo kompleksnost pojma duševno zdravje, poznajo najpogostejše duševne motnje in različne pristope za njihovo obravnavo.

VSEBINE

- osebnost, osebnostna lastnost, samopodoba,
- vplivi dednosti in vplivi okolja, interakcija med dednostjo in okoljem, raziskave dvojčkov,
- razvojna obdobja (otročstvo, adolescenca, odraslost).

Izbirno:

- teorije osebnosti: strukturne, psihoanalitične, humanistične, kognitivne, vedenjske teorije,
- pojem duševno zdravje, duševne motnje (depresija, anksiozne motnje, motnje hranjenja, odvisnost od drog ...), psihološko svetovanje in psihoterapija.

3.4.2 Sposobnosti

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- opredeljujejo pojem inteligentnost ter pojasnjujejo in presojujejo pomen inteligentnosti,
- razumejo eno od teorij inteligentnosti in ponazarjajo njeno uporabnost na različnih področjih posameznikovega delovanja,
- razlagajo odnos med inteligentnostjo in ustvarjalnostjo.

Izbirno:

- razumejo in presojujejo medosebne in medskupinske razlike v inteligentnosti,
- presojujejo pomen merjenja inteligentnosti,
- razumejo koncept čustvene inteligentnosti.

VSEBINE

- sposobnosti, inteligentnost,
- teorije inteligentnosti (na primer Thurstone, Gardner itd.).

Izbirno:

- medosebne in medskupinske razlike v inteligentnosti,
- IQ, merjenje inteligentnosti, testi inteligentnosti,
- čustvena inteligentnost.

3.5 Medosebni odnosi

3.5.1 Socializacija in skupine

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- opredeljujejo pojem socializacija ter razlagajo in ocenjujejo vpliv socializacije na človekovo osebnost.

Izbirno:

- razlagajo in ocenjujejo psihološke funkcije družine ter opisujejo in s primeri ponazarjajo načine vzgajanja (vzgojne stile),
- reflektirajo in pojasnjujejo pomen različnih socialnih vlog ter vpliv pripadnosti različnim skupinam na lastno doživljanje in vedenje,
- razumejo temeljne značilnosti strukture in dinamike majhnih skupin ter uporabljajo to znanje pri interpretiranju dogajanja v majhnih skupinah.

VSEBINE

- socializacija (primarna, sekundarna, terciarna).

Izbirno:

- družina: funkcije, vzgojni stili (avtoritarni, permisivni, avtoritativni, brezbrizni),
- socialna skupina (formalna in neformalna) in socialne vloge,
- struktura skupine, procesi v skupini, faze razvoja skupine.

3.5.2 Medosebni odnosi in komunikacija

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- razumejo in s primeri ponazarjajo različne vrste vedenja v medosebnih odnosih ter ocenjujejo njegove posledice,
- razumejo komunikacijske veščine in jih učinkovito uporabljajo pri sporazumevanju,
- analizirajo in presojujejo kakovost in učinkovitost komunikacije udeležencev v konkretni življenjski situaciji.

Izbirno:

- poznajo značilnosti socialnega zaznavanja in razumejo vpliv socialnega zaznavanja na medosebne odnose,
- razumejo agresivno vedenje in razlagajo njegov razvoj z različnimi teorijami.

VSEBINE

- prosocialno vedenje (altruistično vedenje, sodelovanje), proindividualno vedenje (egoistično vedenje, tekmovanje, asertivno vedenje), disocialno vedenje,
- komunikacijske veščine (na primer sprejemanje in oddajanje sporočil, dajanje podpore, reševanje konfliktov itd.).

Izbirno:

- socialno zaznavanje, napake pri socialnem zaznavanju,
- agresivno vedenje, teorije agresivnosti: biološka, vedenjska oz. socialna, frustracijska.

3.5.3 Stališča, predsodki in moralni razvoj

CILJI

Dijaki/dijakinje:

- razumejo stališča, stereotipe in predsodke ter njihov nastanek in vpliv na vedenje in medosebne odnose,
- se učijo argumentirano zagovarjati lastna stališča, ozaveščajo lastne predsodke in razvijajo strpnost ter spoštovanje do drugih ljudi,
- razumejo vrednote, njihov razvoj in vpliv vrednot na doživljanje in ravnanje posameznika.

Izbirno:

- razumejo razvoj moralnega presojanja in interpretirajo moralne presoje z vidika Kohlbergovih stopenj moralnega razvoja.

VSEBINE

- stališča (komponente stališč, oblikovanje in spreminjanje stališč), stereotipi, predsodki (vrste predsodkov, stopnje izražanja predsodkov),
- vrednote (kategorije vrednot, razvoj vrednot).

Izbirno:

- stopnje razvoja moralnega presojanja po Kohlbergu.

4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI/REZULTATI

Dijak/dijakinja:

- Pozna in razume nekatere temeljne pojme in modele psihologije ter jih uporablja pri analizi in interpretaciji ravnanja ljudi v vsakodnevnih situacijah (osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji).
- Zmore samorefleksijo in uravnavanje lastnega razmišljanja, doživljanja in ravnanja v raznovrstnih situacijah:
 - v učnih situacijah: razume zakonitosti procesa učenja, raznovrstne strategije učenja in dejavnike, ki vplivajo na učenje; to znanje uporablja pri načrtovanju, zavestnem nadzoru in samostojnem uravnavanju lastnega procesa učenja (kompetenca učenje učenja),
 - v medosebnih situacijah: pozna raznovrstne socialne veščine (na primer poslušanje, spraševanje, samorazkrivanje, empatija, reševanje konfliktov itd.) in jih uporablja; razmišlja o svojih socialnih veščinah, identificira njihove prednosti in pomanjkljivosti ter jih sistematično nadgrajuje (socialne kompetence, iniciativnost in podjetnost).
- Razpravlja o določenem psihološkem problemu: oblikuje stališče in ga utemelji z vidika psiholoških spoznanj (teorija, raziskave). Analizira lastne in tuje utemeljitve ter jih vrednoti. Ko razpravlja, upošteva kriterije kakovostnega sporazumevanja (sporazumevanje v maternem jeziku, temeljne kompetence v znanosti in tehnologiji, kritično mišljenje).

Kompetence dokazuje dijakinja ali dijak z raznovrstnimi preizkusi znanja in spretnosti ter z raznovrstnimi izdelki (na primer študije primera, analize, predstavitve, miselni vzorci, seminarske naloge, refleksije, portfolio itd.).

5 MEDPREDMETNE POVEZAVE

Številne vsebine, ki so vključene v učni načrt za psihologijo, so interdisciplinarne in se lahko povezujejo s spoznanji drugih znanosti, na primer sociologije (socializacija, družina, vrednote), filozofije (smeri v psihologiji, mišljenje, osebnost itd.), biologije (živčni sistem, možgani, dednost), matematike (razumevanje in interpretiranje rezultatov psiholoških raziskav), predmetom slovenskega jezika in književnosti (interpretacija doživljanja, razmišljanja in ravnanja literarnih junakov skozi prizmo psiholoških pojmov), predmetom tujega jezika (branje preprostejših strokovnih besedil v tujem jeziku) itd. Posebej pomembno pa se nam zdi povezovanje s knjižnico in knjižničarjem, ki lahko dijakom nudi dodatne usmeritve in podporo pri iskanju, izbiranju in uporabi virov.

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

6.1 Vrstni red obravnave učnih vsebin

Učitelj/učiteljica/ je v okviru učnega načrta avtonomen/avtonomna pri določanju števila ur, namenjenih obravnavi učne teme, in pri določanju zaporedja učne snovi. Predlagano zaporedje učnih vsebin je zgolj priporočilo, v okviru katerega načrtuje učitelj vse aktivnosti v razredu (obravnavna snovi, ponavljanje in utrjevanje snovi, preverjanje in ocenjevanje znanja). Temeljno vodilo in pogoj je, da se program realizira ob upoštevanju strokovnih in didaktičnih načel.

Učni načrt predvideva tudi določeno število ur (30 %) za obravnavo vsebin po strokovni presoji učitelja in v skladu z interesi dijakov. Izbirne vsebine v učnem načrtu so zgolj predlog, učitelj pa lahko obravnava tudi vsebine zunaj predlaganega okvira, po lastni presoji in v skladu z morebitnimi specifičnimi interesi dijakov.

Deset ur (14 odstotkov) je namenjenih laboratorijskim vajam, ki se izvajajo v okviru prvih 70 ur pouka psihologije (v prvem letu). Kompetence, ki jih spodbujamo pri predmetu psihologija, vključujejo tudi pomembna proceduralna, ne le deklarativna znanja. Proceduralna znanja pa lahko razvijamo samo tako, da jih dijaki vadijo v različnih situacijah. Zgolj delo v manjših skupinah namreč omogoča kakovostno izvedbo dejavnosti, ki omogočajo uresničitev naslednjih splošnih ciljev: dijaki razvijajo zmožnost samorefleksije ter spreminjanja samega sebe in svojega ravnanja ter odgovornost za lastno razmišljanje, doživljanje in ravnanje; razvijajo spretnosti v medosebnih odnosih, se učijo učinkovitega sporazumevanja, sodelovanja ter kakovostnih in odgovornih medsebojnih odnosov; razvijajo zavest o različnih načinih ohranjanja psihičnega blagostanja posameznika in se jih učijo uporabljati; zato je delo v majhnih skupinah v minimalnem obsegu 10 ur utemeljeno in smiselno. Z interakcijskimi vajami, socialnimi igrami, ponovitvami psiholoških eksperimentov in drugimi aktivnimi metodami povezujejo spoznanja psihologije z neposredno izkušnjo in tako sistematično dosegajo navedene cilje ter razvijajo nekatere temeljne kompetence, predvsem socialne kompetence, učenje učenja ter samoiniciativnost in podjetnost.

6.2 Doseganje ciljev in različnih ravni znanja pri pouku

Pri predmetu psihologija dosegamo različne cilje in razvijamo različne kompetence, ki vključujejo psihološka spoznanja, veščine (medosebna komunikacija itd.), stališča in vrednote (pozitiven odnos do sebe, drugih ljudi in kultur). Ker poleg znanja spodbujamo tudi druge vidike kompetenc, lahko to dosegamo zgolj z aktivnimi metodami dela, vajami in praktičnim izvajanjem.

Spoznavne kompetence dosegamo na treh ravneh: 1. poznavanje, 2. razumevanje in uporaba ter 3. višji cilji. Vse tri spoznavne ravni so med seboj tesno prepletene: višjih ciljev ni mogoče dosegati, če dijaki ne poznajo in razumejo temeljnih konceptov, na drugi strani pa je razvijanje razumevanja temeljnih konceptov učinkovitejše, če jih dijaki konstruirajo skozi in skupaj s procesnimi znanji.

Raven poznavanja obsega naloge, ki dijaka usmerjajo v obnavljanje in prepoznavanje, navajanje, naštevanje, opisovanje, prepoznavanje, opredeljevanje, poimenovanje. Poznavanje dejstev in principov, eksperimentov itd. je nujen predpogoj za doseganje ciljev na višjih ravneh.

Raven razumevanja in uporabe zajema odgovore na vprašanja zakaj in kako oziroma naloge, ki dijaka usmerjajo v navajanje svojih primerov, razlago odnosov med pojavi, uporabo naučenih principov v neznanih situacijah.

Višji cilji pa obsegajo *analizo, sintezo in vrednotenje* raznovrstnih pojavov (situacij, trditev, besedil, eksperimentov, ravnanja, perspektive govorcev itd.). Analiza predpostavlja členitev na sestavne dele (razlikuj, razčleni, primerjaj, interpretiraj itd.), sinteza izgradnjo novih celot (poveži, sestavi, izpelji, napovej itd.), vrednotenje pa presojo na temelju jasno opredeljenih kriterijev.

Pri načrtovanju dejavnosti in miselnih izzivov naj učitelj/učiteljica razmišlja tudi o temeljnih miselnih procesih, ki jih posamezna dejavnost oziroma problemska situacija izzove. Tako naj dijaku/dijakinji omogoči, da v dejavnostih primerja, razvršča, razmišlja induktivno in deduktivno, rešuje probleme, eksperimentira, napoveduje, argumentira in izgrajuje podporo lastnim stališčem.

Druga dva vidika kompetenc (spretnostni in vrednotni) se nanašata na razvijanje različnih čustvenih, motivacijskih, učnih, miselnih in socialnih spretnosti ter kompetenc dijakinje/dijaka, na primer sposobnosti sporazumevanja, reševanja medosebnih konfliktov, konstruktivnega soočanja z obremenitvami, ustreznega uravnavanja čustev, učinkovitega načrtovanja učenja in razvijanja učnih strategij ter ustvarjalnega in kritičnega mišljenja. Njihovo uresničevanje predpostavlja učenje, ki temelji na refleksiji osebne izkušnje posameznika, umeščene v kontekst strokovnih pojmov, in izvajanju (treningu) teh veščin. Psihologija lahko veliko pripomore k spodbujanju socialnega in osebnostnega razvoja dijakov.

Pomembno je, da učitelj upošteva individualne potrebe, interese in zmožnosti dijakov, kar je še posebej pomembno pri poučevanju dijakov s posebnimi potrebami. Poučevanje in preverjanje ter ocenjevanje znanja naj v teh primerih učitelj individualizira oziroma v celoti prilagodi posebnostim dijakov, pri tem pa upošteva veljavni pravilnik ter individualni program dijakov s posebnimi potrebami.

6.3 Spodbujanje in razvoj kompetenc

Učitelj psihologije lahko z ustreznimi načini dela spodbuja razvoj raznovrstnih kompetenc dijakov. V nadaljevanju navajamo nekaj primerov.

6.3.1 Učenje učenja

Učitelj psihologije omogoča učenje učenja, kadar dijake/dijakinje usmerja v refleksijo o lastnem procesu učenja, k spoznavanju lastne učne strategije in naravnosti ter jih spodbuja, da se učijo učenje načrtovati, zavestno nadzirati in samostojno uravnavati. Še posebej pomembno izhodišče za razvoj te kompetence je obravnava učnega poglavja Učenje in pomnjenje oziroma obravnavanje zakonitosti procesa učenja, ki je eden temeljnih duševnih procesov. Ob obravnavi tega poglavja dijaki in dijakinje usvajajo temeljne pojme s tega področja, izgrajujejo razumevanje zakonitosti procesa učenja, raznovrstnih oblik učenja ter dejavnikov, ki vplivajo na učenje (strategije, metode in tehnike učenja, stili učenja, motivacijske in čustvene značilnosti dijakov itd.) v konkretni učni situaciji, in se učijo vsa ta znanja uporabljati. V tem procesu izgrajujejo temeljni teoretski okvir, ki je lahko orodje za nadaljnjo samorefleksijo in samoregulacijo učenja pri tem predmetu, pri drugih učnih predmetih ter v učnih situacijah v življenju. S tem učitelj psihologije spodbuja procese vseživljenjskega učenja.

6.3.2 Socialne in državljanske kompetence

Učitelj psihologije omogoča učenje socialnih kompetenc, kadar dijake/dijakinje usmerja v refleksijo o lastnih socialnih veščinah v konkretnih življenjskih situacijah, v analizo lastnih prednosti in pomanjkljivosti ter v preseganje slednjih. Ob obravnavi različnih tematskih sklopov (na primer osebnost, medosebni odnosi, motivacija, mišljenje itd.) dijaki/dijakinje izgrajujejo razumevanje temeljnih pojmov in zakonitosti v razmišljanju, doživljanju in ravnanju posameznika, s tem pa pojmovno mrežo, ki usmerja in olajšuje samorefleksijo. V samorefleksijo in samoregulacijo socialnih veščin usmerja dijake/dijakinje tudi pri delu v skupinah in s sistematičnim treningom veščin pri laboratorijskih vajah.

6.3.3 Sporazumevanje v maternem jeziku

Učitelj psihologije omogoča učenje sporazumevalnih zmožnosti, kadar dijake/dijakinje spodbuja k branju raznovrstnih besedil, ki obravnavajo psihološko problematiko, oziroma k analizi in kritični presoji teh besedil. Razvoj te kompetence omogoča tudi z razpravo o obravnavani snovi. Dijake/dijakinje usmerja v izmenjevanje izkušenj, kar pomeni izhodišče za izpeljavo raznovrstnih sklepov, včasih ugotavljanje zakonitosti. Učitelj dosega cilje poučevanja z različnimi aktivnimi metodami učenja, ki dijake/dijakinje spodbujajo k dejavnostim, ki razvijajo sposobnosti pisnega in ustnega sporazumevanja. Sporazumevalne zmožnosti lahko razvijamo z omenjenimi dejavnostmi ob obravnavi vseh poglavij predmeta psihologije in pri laboratorijskih vajah.

6.3.4 Samoiniciativnost in podjetnost

Učitelj psihologije omogoča (spodbuja) razvoj podjetniških spretnosti (veščin) in naravnosti, kadar dijake/dijakinje usmerja v reševanje problemov, načrtovanje, organiziranje in odločanje: kadar jih spodbuja, da si na primer ob obravnavi neke psihološke tematike postavljajo raznovrstna vprašanja, nato pa jih usmerja, da samostojno iščejo odgovore nanje; kadar jih spodbuja k iskanju rešitev za določene probleme, izdelavi načrta reševanja tega problema (na primer pri načrtovanju raziskovalne naloge, projekta) ter uresničevanju načrtovanih dejavnosti (na primer izvedbi projekta, izdelavi avtentične naloge). Pomembno je, da dijake/dijakinje usmerja v samorefleksijo o razmišljanju, doživljanju in ravnanju v teh dejavnostih in jim omogoči, da spremljajo svoj napredek glede na jasno predstavljene in vnaprej oblikovane kriterije (na primer kakovostna komunikacija, uporaba virov, učinkovito sodelovanje z drugimi).

6.3.5 Matematične kompetence in temeljne kompetence znanosti in tehnologiji

Učitelj psihologije spodbuja dijake in dijakinje k razvoju matematične kompetentnosti, ko jih usmerja v analizo in interpretacijo rezultatov, ki so podani z matematičnimi sredstvi (diagrami, tabele itd.), ter v primerjavo svoje interpretacije z interpretacijo avtorja. Temeljno razumevanje statistike razvija in spodbuja tudi v primeru, ko dijaki/dijakinje ugotavljajo in interpretirajo svoje rezultate na izbranem psihološkem testu (vprašalniku) ter jih primerjajo z rezultati sošolcev.

6.3.6 Kulturna zavest in izražanje

Učitelj psihologije spodbuja razvoj medkulturne kompetence, kadar dijake/dijakinje usmerja v proučevanje razlik v razmišljanju, doživljanju in ravnanju pripadnikov različnih kulturnih okolij, na primer v raziskovanje kulturno pogojenih razlik v načinih izražanja čustev, v vrednotnih sistemih, stališčih, naravnostih v komunikaciji. Dijake/dijakinje ob obravnavi psihičnih procesov, osebnosti in vedenja spodbuja k analizi lastnega doživljanja in ravnanja. Spodbuja jih tudi, da pri poglavjih *Socializacija in skupine*, *Medosebni odnosi in komunikacija*, *Stališča, predsodki in moralni razvoj* kritično razmišljajo o značilnostih večkulturnih in večetničnih skupnosti ter sistematično razmišljajo o lastnem odnosu do raznovrstnih kultur in ga ozaveščajo.

Kulturna vzgoja je sestavni del vseh predmetov in eden izmed temeljev za posameznikov ustvarjalni pristop do kulturnega, estetskega, etičnega. Zato naj tudi učitelj psihologije dijake spodbuja k spremljanju kulturnih dejavnosti in aktivnemu vključevanju vanje ter raziskovanju vloge umetniškega izražanja posameznika v njegovem osebnostnem razvoju in življenju v skupnosti.

6.3.7 Digitalna in informacijsko-komunikacijska pismenost

Učitelj psihologije omogoča razvoj digitalne in informacijsko-komunikacijske pismenosti, kadar dijake/dijakinje spodbuja, da z namenom razvoja poglobljenega razumevanja psiholoških zakonitosti raziskujejo podatkovne baze in druge vire. V ta namen je smiselno sistematično sodelovanje s knjižničarjem, pri katerem dobijo dijaki dodatne usmeritve in podporo pri iskanju, izbiranju in uporabi virov. To kompetenco spodbuja učitelj tudi, kadar jih usmerja, da z informacijsko tehnologijo iščejo, zbirajo, obdelujejo podatke, jih analizirajo in kritično ovrednotijo ter nazadnje z informacijsko tehnologijo tudi oblikujejo in predstavijo. Pri tem jih spodbuja, da pripravijo predstavitev referata, seminarske naloge ipd. ob podpori elektronskih prosojnic, obdelajo podatke s statističnimi programskimi orodji, kot je na primer Excel itd. Pomembno je, da učitelj dijake usmeri.

6.4 Metode poučevanja in učenja

Pouk psihologije naj bo pester in dinamičen, tako z vidika uporabljenih učnih metod kot z vidika uporabljenih organizacijskih oblik.

Pouk naj bo aktiven, tak, da dijakom/dijakinjam omogoča refleksijo izkustva, avtonomijo v razmišljanju, kritično analizo in ustvarjalnost, reševanje problemov, debato, delo z besedili (analiza, evalvacija, primerjava), igranje vlog in simulacije, interaktivne igre, študije primera, projektno učno delo, eksperimentiranje in vaje v izvajanju. Razlaga naj bo problemsko obarvana, temelji naj na raziskavah. Frontalno delo naj se izmenjuje z individualnim in skupinskim (sodelovalno učenje). Ključnega pomena je tudi navezovanje novih psiholoških pojmov na predznanje dijakov/dijakinj, prepoznavanje njihovih laičnih pojmovanj in spreminjanje le-teh, ko so zmotna (neutemeljena, nasprotujoča znanstvenim spoznanjem).

7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV

Pri predmetu *psihologija* učitelj/učiteljica uporablja različne načine preverjanja znanja in vrednotenja dosežkov: pisne in ustne preizkuse, ocenjuje veščine in samostojne izdelke.

Pri pisnem preverjanju učitelj uporabi različne tipe nalog. S samostojnimi in skupinskimi izdelki dijakov (na primer z referati, raziskovalnimi nalogami, raznovrstnimi projekti in različnimi avtentičnimi nalogami) učitelj/učiteljica preverja različne veščine (veščine sodelovanja in komunikacije, argumentacije, uporabo raziskovalne metodologije).

Učitelj/učiteljica preverja obvladovanje določenih kompetenc pri vajah in nastopih. Dijake/dijakinje spodbuja k zavestni refleksiji lastnega napredovanja pri vseh teh kompetencah. Usmerja jih v samorefleksijo in samoocenjevanje, s tem pa v ozaveščanje in prevzemanje (so)odgovornosti za lastne dosežke in razvoj.

GIMNAZIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

